

АВСТРІАЦИЗМИ У МОВІ СУЧАСНОЇ АВСТРІЙСЬКОЇ ПРЕСИ

Карпик М.,

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

Павличко О., к. філол. н., доц.

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/31102019/6757

ARTICLE INFO

Received 28 August 2019

Accepted 20 October 2019

Published 31 October 2019

KEYWORDS

newspaper language,
Austriacisms,
lexical convergence and
divergence.

ABSTRACT

The proposed study is aimed at confirming the hypothesis that there exist two opposing trends in media discourse. On the one hand, there is a tendency to globalization; on the other hand, linguocultural communities are quite determined to preserve their culture and identity. To prove this hypothesis we analyzed a corpus of newspaper texts published over several years. Namely, we studied 1483 Austriacisms recorded by the dictionary Variantenwörterbuch des Deutschen. The objective was to discover the frequency in the use of certain Austriacisms and their Teutonic equivalents in Austrian newspaper Die Presse to identify convergent or divergent processes in the development trends of the German language in Austrian media discourse. The research showed that only 453 lexical units dominated in newspaper articles; it made 30% of 1483 codified Austriacisms. We found that 71 lexemes showed tendency to the parallel use in forms of Austriacisms and Teutonisms which makes less than 5 % of the total number of the lexical units. Such terms have predominantly similar pronunciation hence we can draw a conclusion that such phonemic similarity facilitates equal use of these Austriacisms and Teutonisms in newspapers and stipulates their convergence. These lexical units are not marked by any particular ethnocultural specificity. Furthermore, the analysis shows that the word stock denoting Austrian culture, traditions, and realia of daily life.

Citation: Karpik M., Pavlychko O. (2019) Austriacisms in Modern Austrian Newspaper Language. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 7(19). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/31102019/6757

Copyright: © 2019 Karpik M., Pavlychko O. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Усе, що стосується розвитку мови як феномена, у найбільш вичерпній та гострій формі відображено у засобах масової комунікації, які забезпечують зв'язок між життям соціуму та мовою. Таким чином, мова ЗМІ - це лакмусовий папір стану розвитку будь-якої мови як системи [1, с. 81]. Медіа-дискурс є одним із найбільш динамічних мовних контекстів, де постійно з'являються інновації. Приклади з преси є найбільш репрезентативними, тому що актуальна політично-громадська лексика найкраще представлена саме у щоденних газетах. Систематична вибірка демонструє зріз вживання мови та водночас дає уявлення про розвиток мови впродовж років.

Особливо актуальним у сучасній мовознавчій науці є встановлення дивергентних та конвергентних процесів розвитку поліцентричних мов, які можуть дати поштовх для відповіді на питання про розвиток національних мов взагалі, та діалектів зокрема. Це стосується і національних варіантів полінаціональної німецької мови, що функціонують у ФРН та Австрії. В австрійському медіа-дискурсі сконцентровано все, що відбиває різні сфери життєдіяльності країни та народу. Причому мовний колорит національних друкованих мас-медіа має неабияке значення для функціонування та подальшого розвитку дивергентного варіанту німецької мови в

Австрії. Австрійський національний варіант німецької мови, що функціонує у сучасній пресі Австрії в умовах плюрицентризму, набуває своїх специфічних особливостей та зазнає сильного впливу німецької мови ФРН як домінуючої в німецькомовному просторі сучасної Європи у першу чергу завдяки сильному впливові німецьких ЗМІ (в тому числі - й Інтернету). Тому не випадково Г.Бургер та Г.Льоффлер вважають мову мас-медіа відображенням плюрицентричної мовної реальності у німецькомовному просторі [4, с. 21; 7, с. 110].

Метою нашого дослідження є опис мовних процесів у пресі Австрії, що може бути досягнуто через вирішення таких конкретних завдань: виявлення особливостей функціонування австріцизмів та тевтонізмів у тестах сучасних друкованих мас-медіа Австрії та окреслення конвергентних і дивергентних тенденцій у процесі їхнього функціонування у межах австрійського мовного культурного простору.

Актуальність дослідження пояснюється прагматичними цілями преференційного аналізу - що і чому вибирає носій певного національного варіанту з інвентарю виражальних засобів німецької мови.

Лексеми австрійського варіанту німецької мови, названі австріцизмами, варто розглядати з мовно-ареального та мовно-соціального погляду, тобто, дослідити, яким чином вони застосовуються на рівні розмовної та стандартної мови на всій території Австрії чи тільки в деяких областях, і який вплив вони мають на повсякденне спілкування носіїв мови.

У даній статті нашим завданням була перевірка гіпотези щодо існування двох протилежних тенденцій у дискурсі мас-медіа – прагнення до глобалізації з одного боку та прагнення до збереження ціннісних установок лінгвокультурної спільноти, до збереження ідентичності та культури. Ці дві протилежні та, водночас, взаємодоповнюючі тенденції проявилися – у конвергентних та дивергентних процесах розвитку австрійського варіанту німецької мови.

Для перевірки даної гіпотези нами був проаналізований корпус газетних текстів за кілька років.

При аналізі текстів газет ми звертали увагу також на жанр та рубрику. Більшість австріцизмів зустрічається у передових статтях (едиторіал), театральній критиці, глоса (Glossen) а також у рубриці локальні (місцеві) новини. Як об'єкт вказує також на те, що австріцизми досить часто вживаються на шпальтах спортивних газет та при висвітленні спортивних подій. Проте вживання австрійських спортивних фахових виразів різко зменшилося. Мова футболу позбавляється від англійського впливу, лексика лижного спорту та тенісу практично не відрізняється від загальнонімецької. Типово австрійськими залишаються метафоричні вирази з розмовної мови, які досить широко вживаються у мові спортивних коментаторів. [5]

Політичні репортажі майже не містять австріцизми, оскільки здебільшого вони переймаються від міжнародних інформаційних агентств. Причому журналісти не звертають уваги при перекладі на відтворення політичних та адміністративних реалій Австрії, а перекладають загальнонімецькою лексикою.

Друге питання в оцінці газетних джерел стосується типів мови, що використовується стосовно різних мовних шарів. По суті, можна говорити про три шари: - стандартна мова, - стандартна мова з багатьма цитатами з інших мовних шарів, - діалектний стиль. Газети показують регіонально різну мовну концепцію в межах Австрії з точки зору вживання діалектних форм. Якщо віденські газети завжди характеризувалися частими змінами мовного шару та частими цитатами діалектів у Відні, то для Західної Австрії було типовим стандартне використання літературної мови. Ця відмінність діє і сьогодні, але меншою мірою, ніж раніше. Як об'єкт пише про те, що мова черпає багато слів із переносного значення і значною мірою бере свої запозичення зі старих діалектних чи розмовних слів, у результаті чого ці слова зазвичай набувають емоційного чи конотативного значення. Саме через це вони є свідченням неофіційної історії, політичного настрою країни.

Для перевірки нашої гіпотези ми піддали аналізу 1483 австріцизми, які зафіксовані у словнику Variantenwörterbuch des Deutschen. Завдання полягало у з'ясуванні частотності вживання певного австріцизму та його німецького відповідника (тевтонізму) на шпальтах австрійської газети *Die Presse* з метою виявлення конвергентних чи дивергентних процесів у тенденціях розвитку німецької мови у мас-медійному дискурсі Австрії. Вибір газети зумовлюється тим фактом, що заснована у 1946 році у Відні газета *Die Presse* належить до щоденних газет Австрії. В основному ця газета присвячена тематиці новин. На неї часто

покликаються у міжнародних медіа, якщо йдеться про новини з Австрії. *Die Presse* належить до провідних австрійських друкованих ЗМІ, хоча вона й не має найбільшого накладу, оскільки коло її читачів складає 350 000 осіб. Встановлений мовний матеріал був зібраний на основі суцільної вибірки зі статей, поданих на офіційному сайті газети *Die Presse* за останні десять років.

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що із 1483 кодифікованих австріцизмів у газетних текстах домінуючими є лише 453 лексичні одиниці, що становить 30% від загальної кількості. Проаналізований корпус виявляє чітко виражену етномаркованість даної лексики, оскільки вона апелює до уявлень носіїв мови про той або інший феномен національної культури - духовної або матеріальної. Користуючись класифікацією О. Нагорної, ми виділили наступні групи етномаркованої лексики, яка описує денотативну сферу досліджених австріцизмів: 1) лексика, яка описує австрійця як соціального суб'єкта; 2) лексика, яка характеризує дії австрійця (фізичні, психоментальні) та 3) лексика, що представляє австрійця як суб'єкта взаємодії із середовищем свого існування.

Порівняно із синонімами-тевтонізмами нижче приведені австріцизми зустрічаються в газеті *Die Presse* набагато частіше. Установлені австріцизми, що належать до першої групи, можуть позначати приналежність австрійця до певного угруповання за статусною ознакою, професійні об'єднання, інституційну належність. Так, етнокультурно марковані лексеми можуть характеризувати суб'єкта як представника *професійних* об'єднань. Причому деякі з цих лексем є власне австріцизмами, оскільки їхні відповідники-тевтонізми не вживалися в текстах газети *Die Presse* жодного разу, наприклад, *Auditor 37 (Auditeur 0)*, *Kommerzialrat 57 (Kommerzienrat 0)*, *Lebzelter 9 (Lebkuchenbäcker 0)*. Інші лексеми, що належать до цієї групи, можуть зрідка конкурувати зі своїми загальнонімецькими відповідниками, проте австрійський варіант залишається більш популярним: *Fassbinder 142 (Böttcher 23)*, *Rauchfangkehrer 78 (Schornsteinfeger 10, Essenkehrer 0, Kaminfeger 0, Schlotfeger 0)*, *Lederer 1577 (Gerber 259)*, *Kontrollor 472 (Kontrolleur 235)*, *Geschworener 659 (Laienrichter 82)*, *Postler 307 (Postbediensteter 43)*, *Privater 17570 (Privatier 95)*, *Finanzer 4445 (Zollbeamter 105)*, *Halter 59027 (Hirt 1873)*, *Almer 591 (Almhirt 3)*, *Senn 119 (Berghirt 3)*, *Klubobmann 3588 (Fraktionsvorsitzender 358)*, *Wurstel 287 (Hanswurst 30)*, *Spengler 125 (Klempner 70)*, *Kurat 58 (Militärgeistlicher 2)*, *Hafner 9305 (Ofensetzer 2)*, *Tandler 47 (Trödler 15)*, *Wahlwerber 236 (Wahlkandidat 5)*. Проте існують і такі випадки, коли австріцизм та тевтонізм виявляють тенденцію до майже паритетного вживання, проте незважаючи на невелику різницю у частотності вживання, австріцизм все ще залишається домінуючим: *Werkelmann 5 (Drehorgelspieler 2)*, *Exekutor 72 (Gerichtsvollzieher 65)*, *Wirtschaftstreibender 380 (Gewerbetreibender 348)*, *Landeshauptmann 9056 (Ministerpräsident 8477)*, *Billeteur 22 (Platzanweiser 14)*, *Primaria 32 (Chefärztin 14)*, та ін. Соціальні ролі австрійця, що відбиваються в семантиці досліджуваних австріцизмів, можуть бути реляційними або інституційними [2]. Реляційні ролі суб'єкта пов'язані з місцем, яке він може посідати у складі малої соціальної групи, насамперед, родини, наприклад, *Hochzeiter 1929 (Bräutigam 0)*, *Haberer 203606 (Freund 25922, Liebhaber 1904, Kumpan 135)*.

Лексичний арсенал, який описує дії австрійця як їх виконавця, отримує різнопланове висвітлення в австріцизмах - дієсловах чи дієслівних фразеологізмах. Виконувани суб'єктом дії поділяються на фізичні та ментальні.

Фізичні дії відбиває семантика наступних одиниць: vom Fleisch fallen, abschaffen, abeisen, anbandeln, anschauen, aufnehmen, aufschlecken, aufsperrern, schnäuzen, ausreden, aufzählen, einlassen, entlehnen, ausrinnen, ausnehmen, ausreden, Zustände bringen, einkochen, halten, kegelscheiben, umdrehen, spießen, läuten, pumpern, zwicken, in Krankenstand gehen, einlassen, linieren, hölzen, auslassen, fangen, brocken, richten, refundieren, scheiben, ausrichten, harttun, schlichten, auflassen, stieren, brodeln, ausmalen, klagen, abschießen, aussenden, abziehen, antrinken, zuschauen.

Психоментальні дії ілюструють австріцизми *tschechern, übernehmen*. У цій групі були також зафіксовані так звані семантичні австріцизми, яких не можна безапеляційно зараховувати до австріцизмів без розгляду їхнього додаткового чи етноспецифічного значення в контексті: *anfangen, auskommen, putzen, führen, leeren, ausrichten, pfeifen, pflanzen*.

Група австріцизмів, що характеризують австрійця як суб'єкта взаємодії із середовищем його існування, є найчисленнішою. У її складі виокремлюються одиниці, що позначають фрагменти природного, техногенного та символічного середовища.

Природне середовище життєдіяльності австрійця відбивається у найменуваннях **рослин**, наприклад, *Bockerl, Schöllkraut, Thuje*; **тварин** та **комах**, приміром, *Ganser, Roß, Scher, Schildkrot, Ochsenfleisch, Gelse*; **кліматичних зон, умов та явищ**, таких, як *Au, Schachen, Eisstoß, Ferner, Eismänner, aper*; та **природних матеріалів**, наприклад, *Schlier*.

Техногенне середовище, або створена народом матеріальна культура, втілюється у етномаркованих назвах:

1) **будівель** та їхніх елементів, наприклад, *Vorzimmer, Durchhaus, Tramdecke, Mezzanin, Pawlatschen, Realitäten, Zinshaus, Untermietzimmer, Wachzimmer, Feststiege, Kerker*;

2) **транспортних засобів**, наприклад, *Fiaker, Zille, Frächter, Patschen*;

3) **назви вулиць та проїжджих частин**: *Gehsteig, Schutzweg, Treppelweg*;

4) **інструментів**, наприклад, *Klumpfe, Bloch, Hacke, Haue, Werkel, Gucker, Hackstock, Folgetonhorn, Malter, Ahle, Kraxe, Säge, Zünder*;

5) **одягу та домашнього текстилю**, наприклад, *Badehaube, Goiserer, Schnür I, Fetzen, Montur, Amtskappel, Tuchent, Fleckerlteppich, Vorhang, Webe, Patschen, Sakko, Janker, Stecktuch, Keilpolster, Polster, Gewand, Stutzen, Haube, Bluejean, Herrenhemd, Schirmkappe, Endel, Stickerei, Leiberl, Gate, Gilet, Überwurf*;

6) **предметів побуту**, наприклад, *Mistkübel, Kalter, Sack, Tröpferlbad, Mistschaufel, Kaniese, Bartwisch, Schnalle, Luster, Geldbörse, Sessel, Grand, Schwinge, Waschrumpel*;

7) **продуктів харчування**, наприклад, *Nachtmahl, Apfelspalte, Orange, Orangenspalte, Marille, Gugelhupf, Backhendl, Backtrog, Beisl, Jause, Heiden, Fleischlaibchen, Bräu, Karfiol, Zuckerl, Backrohr, Scherz, Wecken, Palatschinken, Stelze, Faschingskrapfen, Sturm, Vogersalat, Leberkäse, Eingemachtes, Heurige, Heuriger, Fülle, Karotte, Rollgerste, Grammel, Haxe, Faschierter Braten, Faschiertes, Kriecherl, Quargel, Germteig, Holler, Hollerkoch, Ribisel, Kuttel, Kanditen, Zuckermandl, Bäckerei, Knödel, Röster, Häuptelsalat, Brösel, Rinde, Biskotten, Lutscher, Schlecker, Lüngerl, Maroni, Kren, Einbrenn, Melanzani, Melange, Schwedenbombe, Semmelbrösel, Chinakohl, Pfefferoni, Eierschwammerl, Powidl, Stoppel, Surfleisch, Staubzucker, Most, Quargel, Topfen, Erdäpfelpüree, Geselchtes, Ringlotte, Rindsbraten, Karree, Kohlsprossen, Rotkraut, Eierspeise, Abtrieb, saure Milch, Windbäckerei, Schlagobers, Stamperl, Schweinsbraten, Schweinerne, Zeller, Nockerl, Grammel, Gefrorene, Speis, Suppengrün, Mehlspeise, Schale, Teetasse, Hafan, Eingetropfes, Schnitten, Rexglas, Christkindl, Weißkraut, Kohl, Würstel, Zwetschke*.

Символічне середовище життєдіяльності австрійців представлено в корпусі австріацизмами, що пов'язані із народними звичаями та релігійними традиціями народу Австрії. До цієї підгрупи належать *Fasching, Kirtag, Leopoldi, Martinigans, Stefanitag, Umgang, Dachgleiche, Nikolo*.

Тенденцію до паритетного вживання австріацизмів та тевтонізмів було виявлено у 71 лексемі, що становило менше 5% від загальної кількості.

Переважає більшість таких лексем є дуже схожими за звучанням. Ця фонематична схожість уможливує рівноправне вживання цих австріацизмів та тевтонізмів на шпальтах газети і забезпечує їхню конвергентність. Окрім того, дані лексеми не позначені якоюсь чітко вираженою етнокультурною специфікою. Саме відсутність домінуючої етномаркованості забезпечує цю "інтеграцію" двох варіантів німецької мови у дискурсі мас-медіа, наприклад, *aktenkundig - amtsbekannt, Alchimie - Alchemie, Ausbilder - Ausbildner, Backröhre - Backrohr, Bahnschranke - Bahnschranken, Büffet - Buffet, Bütte - Butte, blöde - Blöd, Dill - Dille, einfarbig - einfarbig, Etikett - Etiket, fade - fad, Gänselein - Gänsejunge, Gelenk - Gelenks, Gepäck - Gepäcks, Gesang - Gesangs, Karre - Karren, Käser - Kaser, Lüster - Luster, Maschine - Maschin, obligatorisch - bligat, solide — solid, Strähne - Strähn, stupide - stupid, Sülze - Sülz, süperb - superb, wischen - zusammenkehren, Zacke - Zacken, Zecke - Zeck, Zigarettendose - Tabatiere*.

На основі проведених підрахунків можемо зробити висновки, що сучасна німецька мова Австрії виявляє тенденцію як до конвергентного так і до дивергентного розвитку. Причому конвергентний розвиток переважає. Лише третина австріацизмів вживаються на шпальтах австрійських газет, не зазнаючи витіснення з боку їхніх відповідників-тевтонізмів. Конвергенції не піддається та лексика, яка відображає культуру та звичаї австрійського народу, реалії його побуту та життєдіяльності. Саме лінгвокультурний колорит такої лексики забезпечує стабільність її вживання у текстах сучасних ЗМІ Австрії. Існує проте ціла низка

лексем, які в силу фонетичних та семантичних факторів виявляють тенденцію до паритетного використання у мас-медійному дискурсі сучасних австрійських газет.

Перспективним залишається доповнення здобутих результатів та подальше вивчення проблеми впливу преси на розвиток австрійського варіанту німецької мови у результаті його збагачення за рахунок тевтонізмів, порівняння функціонування австріацизмів (паралельно з тевтонізмами) як у центральних, так і в регіональних австрійських (та німецьких) газетах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аветисян Н.Г. Язык СМИ как фактор развития общества// Вестник МГУ. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2002. – №4 – С.80-85.
2. Нагорна О.О. Етнокультурні особливості семантики англійських фразеологізмів (на матеріалі британського варіанту англійської мови) : Дис... канд. наук: 10.02.04 - 2009.
3. Нагорна О.О. Прагматичний аспект функціонування англійських фразеологізмів з етнокультурною семантикою // Наукові записки: зб. наук. праць Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. – 2008. – Т.2, № 10. – С. 138–141.
4. Burger H.: *Mediensprache. Eine Einführung in Sprache und Kommunikationsformen der Massenmedien.* (De Gruyter Studium, Band 4), 2014.
5. Jakob Ebner Vom Beleg zum Wörterbuchartikel - Lexikographische Probleme zum österreichischen Deutsch <http://www.oedeutsch.at/OEDTBIB/120-1995-OEDTSBd2.pdf>
6. Duden, *Wie sagt man in Österreich? Wörterbuch des österreichischen Deutsch / von Jakob Ebner 3., vollst. überarb. Aufl.* Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Duden-Verl. – 1998.
7. Löffler H. *Germanistische Soziolinguistik.* - Berlin: Erich Schmidt, 2010, 4., neu bearb. Aufl.
8. *Variantenwörterbuch des Deutschen: die Standardsprache in Österreich, der Schweiz und Deutschland sowie in Liechtenstein, Luxemburg, Ostbelgien und Südtirol* von Ulrich Ammon, Hans Bickel, Jakob Ebner, 2004.